

ФИЛМ КАО ПАЛИМПСЕСТ

(Жарко Радаковић: *MUBI 68*, Трећи трг – Сребрно дрво, Београд, 2023)

Жарко Радаковић, можда најавангарднији српски прозни писац данас, написао је нову књигу, *MUBI 68*. Реч је о књизи без жанровског упоришта, структурно подељеној на шездесет и осам приповести. Зашто баш овај број, можемо само да претпоставимо, с обзиром на то да је и у ранијим књигама Радаковић писао о 1968. као генерацијској причи од великог утицаја на све посматраче и актере тадашњих догађања и преокрета. *MUBI* је, откриће се већ на првим страницама ауторског предговора, светска интернет-платформа за гледање ауторских филмова. Свака од шездесет осам прича у овој књизи у специфичној је вези с једним од филмова одгледаних на овој интернет платформи. Загонетан наслов *MUBI 68* већ у предговору престаје то да буде, али Радаковић жели да читаоца провоцира, да га за-

интригира додајући дозу несигурности, скоро мистичног искуства по коме се ствари одвијају не само на површини, онако како на први поглед изгледа, већ изненадно, загонетно и изван контроле:

Шта је MUBI? Нисам желео то да докучим, чак ни када сам знао шта та скраћеница значи. Јер: желео сам да MUBI значи више од штоа што уистину јесте. MUBI је овде постојао/-ла/-ло више од себе самог/-е.

Одгледани филмови послужили су само као поклопац за писање, а ни саме приче у овој књизи нису постале праве приче већ су део веће целине.

Радаковић жели да платформу види и представи нам је као нешто више од онога што јесте. *MUBI*, поред тога што има своје реалистичко упориште, постаје за њега предложак, палимпсест, отворена књига чији је садржај могуће изменити, прецртати и искористити само као потенцијал даљег стварања, иако то није потпуно јасно на први поглед све док се читалац не посвети трагању за везама. Свака од шездесет осам прича обележена је бројем и велики део њих исприповедан је у првом лицу. Приче је могуће читати у континуитету јер се многе од њих чак и тематски надовезују. За неке се не може одмах пронаћи повезница с осталима, али читалац може бити, а уистину и бива, ношен не само стилском заокруженошћу већ могућношћу да и сопственим ангажманом самостално повезује и надомешта недостајуће делове и тако конструише кохерентно дело, романескно у својој основи. *MUBI 68* могуће је читати и као роман из више разлога. Пре свега, на самом по-

четку, одмах након предговора, прича „Кратак садржај” почиње реченицом: „Радња у овој књизи одвија се уочи, током и непосредно после рата у неколико суседних земаља [...]”, што наводи читаоца на помисао да је радња ове књиге целовита, а у тога додатно уверава и приповедачко „ја” које се често јавља и као глас аутора што исповеда сопствене, већ познате биографске приче (брат Милоје, превеђење Хандкеа итд.). У књизи се одржава и извесна унутрашња осећајност и спољашња атмосфера која се понавља и препознаје по сличности у већини прича. Оно што може да збуни читаоца удубљеног у ток приповести, кохерентне по атмосфери и емоцији, али по тематици мозаичној и веома лабаво повезаној, налази се на самом крају књиге. Када је већ заборављено упутство аутора из предговора: „Приче у овој књизи јесу делови свеобухватне сторије у наставцима. (‘Нису то приче!’) [...] Филмови су преваходно подлога за писање. (‘Нису то филмови!’)”, уместо садржаја указује се списак филмова одгледаних на платформи MUBI, обележених истим бројевима као и приче. Тек тада завршно питање последње, шездесет осме приповести: „Зашто сам био убеђен да је неке ствари било могуће повезати чак и онда када су свезе биле уистину немогуће?”, постаје изазов, удица постављена читаоцу да крене у потрага за скривеним везама између филмских и ауторових прича, и читање може да почне изнова у потпуно новом светлу, кроз трагање за наведеним филмовима. Могућност да се филмови, радња, ликови и атмосфера повежу са Радаковићевим приповестима јесте изазов, а може бити и игра која напушта простор књижевности и одвајајући се од њега повезује га са филмским артефактом у колоплету најмаштовитијих читаочеких рецепција обе уметности.

Иако је слична неким претходим настојањима Жарка Радаковића да повеже књижевност са другим уметностима (*Књија о музици*, *Ера* и *Књија о фошграфуји*), чини се да ова замисао да се повежу филмски и књижевни поступак одлази и корак даље. Радаковић, дакле, наставља сопствену праксу истраживања граница уметности без обзира на жанровске препреке које природно одвајају језике различитих уметности – музичке, ликовне, филмске или књижевне. Међутим, ова књига настаје на другачији начин. Младаљачко одушевљење и бављење концептуалном уметношћу оставило је трага и на његовом књижевном делу, а романи посвећени уметницима, *Ера* и *Книфер*, предочили су начине на које он жели да експериментира с текстом. Роман *Ера* је евокација учешћа у заједничком стварању уметничког дела, концептуалног рада Ере Миливојевића. Алатам књижевног језика, надахнуто у својој прецизности, Радаковић преноси доживљаје покрета, намере, утиска, боје, неартикулисане радње, извлачећи из њих смисао који они у својој тренутној појавности тек потенцијално носе. Тиме писац читаоцу омогућава да направи мост између књижевног и концептуалног дела. Слична техника коришћена је и у његовим наредним романима, *Книфер*, *Кречење*, *Кафана* итд.

Цитирајући у предговору за MUBI 68 Петера Хандкеа да је чин сажимања свих могућих и немогућих разнородности у „спој неспојивог” „и те како могућ”, Радаковић следи сопствени истраживачки жар у потрази за откривањем тога како различите уметничке форме – музику, фотографију, концептуалну или ликовну уметност – преточити у књижевност, односно како да звук, слику, покрет опише језиком и тако створи потпуно нову аутохтону креацију. После *Книфера*, *Ере*, *Књије о музици*

и *Књије о фошографији*, и *MUBI 68* представља још један окретај завртња у приступу овој поетици. Филм постаје не само предложак где неухватљиви спој приче и слике ваља преточити у језик већ бива пре свега *провокација* за непоузданог приповедача да даље истражује и размаштава датост хватајући се укоштац са могућношћу другог мишљења. Попут древних писара, Радаковић тако ствара свеску *йалимй-сесџа* где је „месо” филма састругано до кости, а на костуру сваког предлошка израсло је потпуно ново везивно ткиво асоцијација – мишићи, месо и кожа нових ситуација и ликова, да би се на крају приповести појавиле и у потпуно новом руху. „Драма о којој овде говорим није моја, али у њој увек могу постојати други. Баш као што ни они којима ово приповедам, ма колико не схватали смисао свега, и те како могу касније да понове све овде речено”, коментарише Радаковић приповест насталу на тлу једног Бергмановог филма. Уверење да је све повезано и да наше приче личе на туђе, како и да се у туђим можемо пронаћи, долази директно из самих основа учења о књижевности и катарзи. Без те повезаности и препознавања, Радаковић верује да није ни могуће писати и стварати.

Најзанимљивији део књиге јесте управо тај неочекивани ефекат који производи понуђена игра препознавања, чиме овако замишљен и остварен концепт проналази своје исходиште у новом наративно-тематском јединству, а то је да низ од шездесет осам одгледаних филмова, аутор тврди случајно изабраних, твори једну нову, кохерентну целину која није само пуко низање независних прича већ се оне, ако је веровати аутору да је заиста реч о случајном избору, на мистичан начин надовезују и творе целину у коју приповедач више није, како бисмо помислили, насилно уметнут већ је директно умешан. Онај ко се одважи да погледа филмове, установиће да, на једном нивоу, предложак никада није до краја изневерен, али да је попут камелеона потпуно прилагођен новој средини која прича једну нову приповест. Она би могла бити и веома лична, али то читалац неће никада сазнати, јер „Белешка о писцу” на крају књиге и даље остаје у домену експеримента, већ самим тим што је испричана из угла непоуздане приповедачице, особе чије име остаје тајна („Зовем се Жанка (или Митра). Саму себе зовем Жан (или само Ми)”). Жарко Радаковић постаје лик из њене приче која бележи само један њихов кратки сусрет измештен из времена и простора са натрухама фантастичког које се преплиће са натуралистичким детаљима из којих се прозире способност лика Ж. Р. да приповеда и опчињава друге својим приповестима. „Изгледао је као јунак својих приповести”, кључна је реченица ове парабиографије која истовремено постаје и поетичка изјава. Радаковић се, дакле, и овде поиграва са читаоцем, као и у претходним књигама где биографска белешка постаје прича, исечак из неког давног догађаја, коцкица мозаика која ће можда тек једног дана постати део веће повести о писцу. Овако уклопљене, мистификоване и експерименталне, све те приповести што полазе од догађаја, мало тога откривају на нивоу реалистичке спознаје, али свакако јесу кључ за отварање поетичких врата Жарка Радаковића.